

přímo v soudní síni poté, co se ohlásil, že k pŕuhonu stojí, aby byl propuštěn domů. Protistrana ovšem namítala, že *to není za pořádek, aby kdo k svým pŕuhonům stojí, nemocí svou se měl vymlouvati*. Zemský soud věc uvážil a přestože šlechtic byl vážně nemocen (*ochrnutý a všecek zbědovaný na stolici seděl*), dospěl k názoru, že není možné povolit jeho odjezd. Současně mu však soud navrhl, aby pro svůj spor určil procesního zmocněnce (viz k tomu čl. 72 ZZ 1604). Poté, co by ustanovil zmocněnce, mohl jednání opustit.¹¹⁰⁹

Pokud osoba při zápisu pŕuhonu do soudních register určila **poručníka v pŕuhonu, neměl jí být poskytnut rok nemocný** (viz k tomu také čl. 9 a 38 ZZ 1604).¹¹¹⁰

Podle sporu z roku 1590 v případě, že byl rok nemocný udělen osobě, která vedla jako žalobce hlavní spor a současně žalovala v subsidiárním pŕuhonném řízení o poskytnutí svědectví (viz k tomu čl. 58 a 59 ZZ 1604), mělo být svědectví poskytnuto, případně měly být soudu předloženy listinné důkazy, o něž bylo poháněno.¹¹¹¹

ČLÁNEK 36

[36] *Přísaha nemocného.*

[36.1] *Má zdvihnutí dva prsty proti slunci i dí: „Na tom Pánu Bohu přísahám, že jsem nemocen byl, aniž jsem se přetvářel, ani které vymyšlené chytrosti v sobě měl, abych Janovi k jeho přem neodpovídal než pro příčinu nemoci své.*

Tak mi Pán Bůh pomáhej, Matka Boží i všickni svatí.‘

[36.2] *Druhá příčina nestání. Kdo by od koho pohnán byl a v zemi jeho pŕuhon nezastihl a jinde byl, má rok do druhého soudu. A hned z toho prvního soudu má od hejtmana a pánův soudcí obeslán bejti, že jest pohnán, aby stál k druhému právu. A po tom obesláni má státi.*

Pakli by u kterýho pána v obležení neb v jaké válce nebo příhodě byl, jakož to v boji nebo v šermici bejvá, ješto by od toho pána se ctí odjeti nemohl, má jemu rok dán bejti do třetího práva neb soudu. Pakli by na třetím právě nestál, tehdy již naň přisud a ustané, jako by svývolně nestál, dáti se má.

[36.3] *Třetí příčina nestání. Když by pán země, totiž král neb margkrabě jich milost kde koho v poselství v potřebách svých vypravili aneb pro potřeby své k sobě obeslati ráčili, a to panu hejtmanovi a pánům soudcím od jich milostí oznámeno bylo, že jej v poselství posílali aneb pro potřebu svú k sobě obsílali ráčí, tomu rok má dán bejti do druhého práva.*

[36.4] *A jestliže by se pro příčiny svrchu položené komu do druhého práva rok dal a pŕuhonové jeho odloženi byli a ta osoba od některých osob některé pře na se vzala a je při předešlých soudech vésti počala a pány jich milost z hodných příčin odložena byla, tehdy ty pře tak započaté a odložené těm osobám také do druhého práva odloženy bejti mají.*

¹¹⁰⁹ ZÁPISOVÉ I, s. 138.

¹¹¹⁰ MARKOV, J.: *Kapitoly*, s. 50 s odkazy na konkrétní kauzu zaznamenanou v Žerotínových Zápisích.

¹¹¹¹ MZA, A 3, inv. č. 778, fol. 61v–62r.

ČLÁNEK 36 – KOMENTÁŘ

GENEZE ČLÁNKU V RÁMCI ZEMSKÝCH ZŘÍZENÍ: článek byl převzat ze starších zemských zřízení. Článek je obsažen v ZZ 1535, 1545, 1562 (ZZ 1535, s. 35–37, čl. 19; ZZ 1545, s. 127–128, čl. 36). **Geneze článku:** vzorem pro tento článek bylo ustanovení Tovačovské knihy (TK, s. 55–56, čl. *Přísaha, kterou spravuje proti ustání*). Textace z Tovačovské knihy, které přešla do ZZ 1535, je v závěru částečně pozměněna. Ze ZZ 1535 byl článek přejet do dalších zemských zřízení (ZZ 1535, s. 35–37, čl. 19).

SOUVISEJÍCÍ ČLÁNKY V RÁMCI ZEMSKÝCH ZŘÍZENÍ: čl. 10 *O pùhonech, jak se roznáseti mají* – čl. 13 *O pùhon zátkyňě* – čl. 19 *Jak se páni soudci při soudu zachovávati mají* – čl. 38 *O poručnicích v pùhonu* – čl. 34 *O staném právu* – čl. 35 *Příčiny proti ustání při vyhlásování pùhonův jsou tyto a mají pány schváleny bejti prvé, než se soud vzdá* – čl. 49 *Pokuta na ty, kdož k pùhonům nestojí anebo pùhonu nežalují* – čl. 50 *Na pohnaného pokuta* – čl. 69 *Kterých pùhonův páni při právě nesoudí* – čl. 72 *O poručení statků k soudu* – čl. 75 *O nářku cti a dobré pověsti* – čl. 76 *O kladení listův a stavení lidí na rozkázání páně hejtmanovo* – čl. 77 *O postranné pře při soudu* – čl. 79 *Přísaha jak vykonána bejti má* – čl. 84 *Kterak se soud vzdává a ustané se zapisují*.

PRAMENY: DEMUTH, Karel Josef (ed.): *Knihy Tovačovská aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova zemského hejtmana markrabství Moravského sepsání obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a práv markrabství Moravského*. Brno 1858 – ČÁDA, František (ed.): *Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným*. Praha 1937 – JANIŠ, Dalibor (ed.): *Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545 (Pokus moravských stavů o revizi zemského zřízení)*. Brno 2005 – JANIŠOVÁ, Jana (ed.): *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Praha 2015 – BRANDL, Vincenc (ed.): *Spisy Karla Staršího z Žerotína. Oddělení první: Žerotínovi zápisové o soudě panském*. Sv. 1–2. Brno 1866 – BRANDL, Vincenc – BRETOLZ, Bertold (edd.): *Libri citationum et sententiarum seu Knihy pùhonné a nálezové*. Tomus I–VII. Brunae 1872–1911 – Moravský zemský archiv v Brně, fond A 3 – Stavovské rukopisy, *Památky sněmovní I–VII, knihy pùhonné a nálezové, knihy paměti a naučení* (viz v inventáři k fondu URBÁNKOVÁ, Libuše: *Inventář. A 3 Stavovské rukopisy 1348–1884*. Brno 1990) – *Sněmovní tisky moravského zemského sněmu z let 1540–1620* (viz chronologický seznam tisků v Pramenech a literatuře) – Vědecká knihovna v Olomouci, Oddělení rukopisů a starých tisků, sg. M II 341, ze Žerotína, Karel starší: *O právu našem moravském (De iure nostro)*, počátek 17. století – Sběrka rukopisů, inv. č. 773, *Registrum nálezův po artykulích 1610. Rejstřík pùhonů a nálezů olomouckého kraje z let 1494–1593* – Moravský zemský archiv v Brně, fond G 10 – Sběrka rukopisů, *Sborníky moravských pùhonů a nálezů* – ŠVÁBENSKÝ, Mojmír – ŘEZNÍČEK, Jan: *G 10 – Sběrka rukopisů Moravského zemského archivu 13./14. stol.–1999. Inventář*. Brno 2008 – Archiv města Brna, fond A 1/3 Archiv města Brna – Sběrka rukopisů a úředních knih, rkp. č. 118–128, *Pùhony a nálezky Markrabství moravského – sborníky moravských pùhonů a nálezů* – SULITKOVÁ, Ludmila: *Městské úřední knihy z Archivu města Brna 1343–1619. Katalog. Úvodní svazek*. Brno 1998 – Moravský zemský archiv v Brně, fond G 10 – Sběrka rukopisů, inv. č. 522, *Drnovská kniha (1594)* – Moravský zemský archiv v Brně, fond G 11 – Sběrka rukopisů Františkova muzea, sg. 930, *Paměti Smila Osovského z Doubravice* – BRANDL, Vincenc (ed.): *Knihy Drnovská*. Brno 1868 – JANIŠOVÁ, Jana (ed.): *Šlechtické spory o čest na raně novověké Moravě (Edice rokové knihy zemského hejtmana Václava z Ludanic z let 1541–1556)*. Brno 2007.

LITERATURA: MARKOV, Josef: *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení XII.–XVII. století*. Praha 1967 – BRANDL, Vincenc: *Staročeské řízení soudní*. Právník 8, 1869, s. 189–206, 225–234, 592–606, 621–636, 662–675, 696–713, 735–749, 772–787, 807–814 – KAMENÍČEK, František: *Zemské sněmy a sjezdy moravské. Jejich složení, obor působnosti a význam od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání Obnoveného zřízení zemského (1526–1628)*. I–III. díl. Brno 1900–1905 – BRANDL, Vincenc: *Glossarium illustrans bohemicum–moravicae historiae fontes*. Brünn 1876 – JIREČEK, Hermenegild: *Prove. Historický slovar slovanského práva*. Praha – Brno 1904 – JIČÍNSKÝ, Karel: *Vývin českého právníctví v stručném nástinu s obzvláštním ohledem na jeho zdroje*. Praha 1862 – KNOZ, Tomáš: *Žerotínovy glosy k moravskému zemskému zřízení z roku 1562. Osobní prvky v zemské legislativě a příprava zemských zřízení v prostředí žerotínské Moravy*. In: Jan, Libor – Janiš, Dalibor a kol.: *Ad iustitiam et bonum commu-*

ne. Proměny zemského práva v českých zemích ve středověku a raném novověku. Brno 2010, s. 107–154 – KOZÁKOVÁ, Anděla: *Právní postavení ženy v českém právu zemském*. Praha 1926 – MARKOV, Josef: *Přípravné řízení procesní v českém právu zemském XIII.–XVII. stol.* Bratislava 1930.

STRUKTURA VÝKLADU:

1. Geneze ustanovení a základní obsah čl. 36 ZZ 1604
2. Tzv. *přísaha nemocného* (čl. 36.1 ZZ 1604)
3. Oprávněná nepřítomnost strany při jednání soudu (čl. 36.2–36.4 ZZ 1604)
4. Příklad žádosti panovníka o odročení sporů šlechtice z roku 1607

1. Geneze ustanovení a základní obsah čl. 36 ZZ 1604

Základem článku je ustanovení z Tovačovské knihy, které je v deskovém rukopise rubrikováno *Přísaha, kterou spravuje proti ustání*.¹¹¹² V zemských zřízeních, respektive při kodifikaci zemského zřízení z roku 1535, byl však článek poměrně významně změněn ve své poslední části (čl. 36.4 ZZ 1604). V této podobě potom vstoupil do všech dalších redakcí zemského zřízení.¹¹¹³ Obdobné ustanovení, které se týká procesních zmocněnců, obsahuje i tzv. Drnovská kniha, ale v jiném významu, než je textován závěr čl. 36 ZZ 1604, a mimo to řeší i otázku doručování pŕuhonů osobě nepřítomné v Markrabství.¹¹¹⁴

Celý článek je rubrikován poměrně nepřesně jako *Přísaha nemocného*. Ta je ovšem pouze první částí článku (čl. 36.1 ZZ 1604) a v zásadě podle smyslu náleží k článku předešlému. Článek 35 ZZ 1604 je rubrikován také nepřesně a svým nadpisem spíše odpovídá obsahu čl. 36 ZZ 1604, jehož hlavním smyslem je **taxativní výčet situací, při nich nemohlo dojít k vyhlášení staného práva na stranu, která se neúčastnila jednání před zemským soudem**. K problematice *staného práva* viz komentář k čl. 34 a 84 ZZ 1604. V zásadě by tak rubrika čl. 35 ZZ 1604 *Příčiny proti ustání při vyhlásování pŕuhonův jsou tyto a mají pány schváleny bejti prvé, než se soud vzdá* lépe odpovídala materii obsažené v čl. 36 ZZ 1604.

Článek 36 ZZ 1604 uvádí základní důvody, pro které bylo možné absentovat při soudním řízení, a daná osoba měla nárok na odklad soudního řízení bez jakýchkoliv sankcí:

1. nemoc (čl. 36.1 a 35 ZZ 1604),
2. nepřítomnost v zemi v době doručování pŕuhonů a soudního jednání (čl. 36.2 ZZ 1604, první odstavec),
3. účast na vojenském tažení (čl. 36.2 ZZ 1604, druhý odstavec),
4. služba u panovníka (čl. 36.3 ZZ 1604).

¹¹¹² TK, s. 55–56.

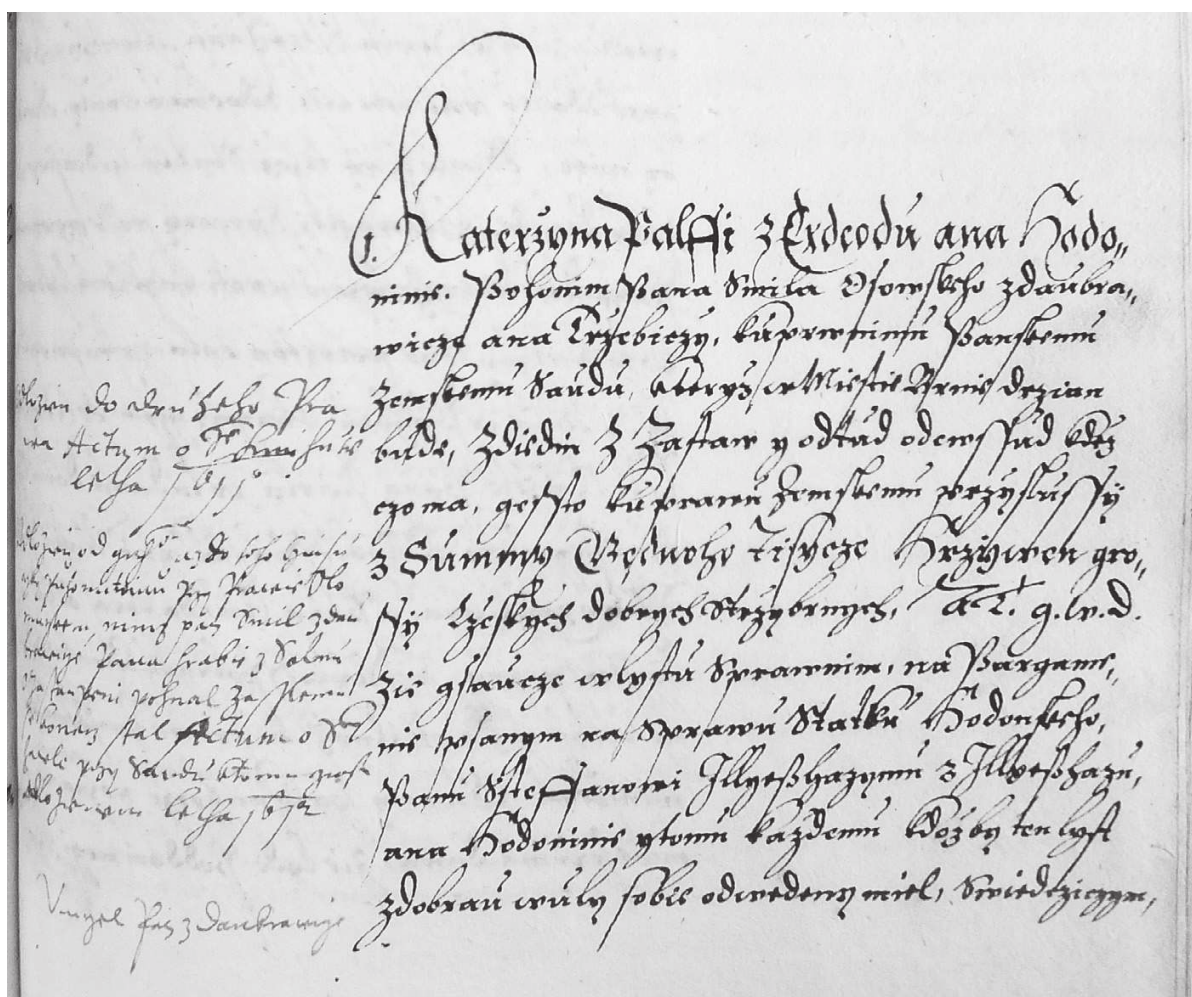
¹¹¹³ ZZ 1535, s. 35–37, čl. 19; ZZ 1545, s. 127–128, čl. 36.

¹¹¹⁴ K textovým rozdílům viz komentář v ZZ 1535, s. 35–36, čl. 19, pozn. 1–6.

Poslední část článku potom uvádí, že všechny uvedené důvody absence a tím pádem i možnost odložení soudního řízení se vztahují také na spory, které by daná osoba vedla jako procesní zmocněnec (čl. 36.4 ZZ 1604). Viz k tomu komentář k čl. 72 ZZ 1604.

Pokud soud uznal odklad sporu jako důvodný, tedy v případech, které definuje čl. 36 ZZ 1604, a také při dohodě stran o odkladu, bývá v marginálii ke sporu většinou uvedeno: *Odložen – Odložen s vůlí stran – Odklad – Odložen do druhého práva – Odložen bez pohoršení práva – Na přátelském jednání bez pohoršení práva – Na přátelském jednání* apod. Všechny tyto marginální přípisky naznačují, že odklad soudního jednání byl důvodný a soudem schválený, tj. strana nenese negativní následky své neúčasti při jednání, které jsou popsány v čl. 49 a 50 ZZ 1604.

V zemských zřízeních je článek podle ustanovení uvedeného v čl. 36.2 (první odstavec) textován pouze pro spory vedené formou pūhonu. Analogicky se však ustanovení využívalo i v nepūhonné sporné agendě i v nesporných řízeních před zemským soudem (viz k tomu čl. 75 a 77 ZZ 1604).

Záznam o odkladech soudního jednání z roku 1611 (MZA, A 3, inv. č. 761, fol. 261r).

2. Tzv. *přísaha nemocného* (čl. 36.1 ZZ 1604)

Samotná *přísaha nemocného* (podmínky jejího užití u zemského soudu jsou popsány v čl. 35 ZZ 1604) měla standardizovanou podobu, kterou známe i z jiných právních okruhů (*Má zdvihnutí dva prsty proti slunci i dí: „Na tom Pánu Bohu přísahám, že jsem nemocen byl, aniž jsem se přetvářel, ani které vymyšlené chytrosti v sobě měl, abych Janovi k jeho přem neodpovídal než pro příčinu nemoci své).* Přísaha byla důkazním prostředkem, k němuž soud přistupoval obvykle ve případech důkazní nouze. V případě *přísahy nemocného* se jednalo o **důkaz o vlastním zdravotním stavu**, který dané osobě nedovolil účastnit se soudního jednání, a byl jí přiznán tzv. *rok nemocný*. Pokud dotyčný poskytl dostačující svědectví od hodnověrných osob, nemusel (podle marginálního přípisku Karla staršího ze Žerotína v jednom z exemplářů ZZ 1562) postupovat svědectví přísahou.¹¹¹⁵ Tomu odpovídá i případ z roku 1575, kdy soud konstatoval, že *poněvadž Lorenc Roj dostatečně podle pořádku roku nemocného neprovodí, povinen jest to přísahou zřízením zemským vyměřenou spraviti.*¹¹¹⁶ Obecné ustanovení o přísaze obsahuje čl. 79 ZZ 1604.¹¹¹⁷ V případě *přísahy nemocného* je pravděpodobné, stejně jako u ostatních přísah v zemských zřízeních, ať už ve smyslu slibů k úřadům či jako důkazní prostředky, že došlo ke změně po roce 1608, kdy nekatolíci v Markrabství využili příznivější politické situace a prosadili formulaci o *Matce Boží a všech svatých* jako fakultativní. Toto ustanovení potvrdil i panovník.¹¹¹⁸ K tomu viz podrobněji u čl. 79 ZZ 1604.

3. Oprávněná nepřítomnost strany při jednání soudu (čl. 36.2–36.4 ZZ 1604)

Problematika pŕihonu na osobu, která nebyla v době doručování v zemi, byla zemským soudem několikrát řešena. Viz k tomu komentář k čl. 10 ZZ 1604. V čl. 36 ZZ 1604 je řešena nejen tato situace, ale (podle praxe) také případ, kdy **osoba pŕihon přijala a nebyla pŕítomna v zemi v době soudního jednání**. Definováno bylo území, které bylo považováno za oblast, z níž se osoba z objektivních důvodů nemohla vrátit k zasedání zemského soudu, a tudíž následoval odklad soudního řízení. Za přijatelnou dojezdovou vzdálenost k pŕihonu podanému před moravským zemským soudem se považovala území *Rakús, Polsky, Slesie a Čech*. Pokud

¹¹¹⁵ KNOZ, T.: *Žerotínovy glosy*, s. 149.

¹¹¹⁶ MZA, A 3, inv. č. 772, fol. 150r.

¹¹¹⁷ K problematice přísahy viz MARKOV, J.: *Kapitoly*, zejména s. 174–187; BRANDL, V.: *Staročeské řízení*, s. 696–713, 735–740; KAM II, s. 89–90; JIČÍNSKÝ, K.: *Vývin*, s. 95–101; KOZÁKOVÁ, A.: *Právní postavení*, s. 64.

¹¹¹⁸ KAM III, s. 402; MZA, A 6, sg. 1608, *Sněmovní artikule 16. července 1608 Olomouc*, bez foliace; MZA, A 3, inv. č. 5, PS V, fol. 393v; KAM II, s. 149, pozn. 2.

se osoba nacházela na těchto územích, měla se k řízení dostavit.¹¹¹⁹ To potvrzuje i případ zaznamenaný Karlem starším ze Žerotína z roku 1596, kdy se ke svým púhonům nedostavil Vejkart hrabě ze Salmu, protože byl v Praze. Císař zaslal dokonce k zemskému soudu na Moravu dopis, v němž *poručil* odložit spor. Zemský hejtman ovšem nařídil, aby na soudu byl přečten čl. 36 ZZ 1604 a soud dovodil, že žádný z důvodů uvedených v tomto článku neodpovídá situaci hraběte ze Salmu. Přisedící zemského soudu diskutovali o dojezdové vzdálenosti, ale soud se nakonec usnesl, že *ven z země nerozumí se království České, ani okolní země, než cizé a daleké, z nichž bezelstně pro dalekost cesty kdo k soudům dostačiti nemůže*. V případě Vejkarta ze Salmu soud ovšem dospěl k rozhodnutí, že púhon přijal s dostatečným předstihem a císař nemá právo zasahovat do jednání soudu a *přikazovat odklad (J. M. císař proti pořádkům našim na odpor rozkazovati nemůže)*. Soud patrně dospěl i k přesvědčení, že se na tento případ nevztahuje čl. 36.3 ZZ 1604, který umožňuje odklad kvůli službě či jednání u panovnického dvora, a nařídil, že pokud se Vejkart nedostaví do konce prezence púhonů, bude na něj vyhlášeno *stané právo (že ví pan hejtman, co za pořádek – k tomu viz čl. 34 ZZ 1604)*.¹¹²⁰

Podle marginálního přípisku k čl. 36 ZZ 1604 Karla staršího ze Žerotína v jednom z exemplářů ZZ 1562 dokonce nebylo vůbec možné, aby osoba, která púhon převzala, tj. byl jí od soudu řádně doručen, opustila zemi v době, kdy měla věc být soudem projednávána. Osoba (**pohnaný**), která věděla že bude v době jednání nepřítomna, měla mít k **odjezdu souhlas soudu a před svým odjezdem ze země určit procesního zmocněnce** (viz k tomu čl. 72 ZZ 1604).¹¹²¹ V roce 1585 se takto zemského soudu dovoloval ve věci svého odjezdu ze země Jan Donát z Těchlovic, který měl jisté *roky* s Janem z Lipé. Zemský soud žádal, aby mohl vycestovat do Čech, protože vede nějaké spory před tamním zemským i komorním soudem. Zemský soud mu vyhověl, protože složil již dříve závazek *cti a víry* (k tomu viz podrobněji v komentáři k čl. 13 ZZ 1604).¹¹²²

Podle čl. 36.2 ZZ 1604 při nedoručení púhonu a po přiznaném odkladu soudu měl zemský hejtman a soud okamžitě osobu *obeslat*, aby se dostavila k dalšímu jednání. **Obeslání** byla forma **písemného úředního předvolání od úřadu či instituce**, s níž se v moravském zemském právu setkáváme v mnoha různých případech. Zejména se jedná o zahájení sporů o urážku na cti, které byly řešeny formou *roků* a zahajovány právě formou podobnou *obeslání*, jak je známa z českého zemského práva¹¹²³ (viz k tomu v komentáři k čl. 75 ZZ 1604), dále o případy nesporné agendy (viz komentář k čl. 77 ZZ 1604, srov. také čl. 76 ZZ 1604), případy nepřítomnosti či nepovoleného odjezdu přisedícího zemského soudu ze zasedání (viz

¹¹¹⁹ BRANDL, V.: *Staročeské řízení*, s. 233.

¹¹²⁰ ZÁPISOVÉ I, s. 28–29.

¹¹²¹ KNOZ, T.: *Žerotínovy glosy*, s. 149.

¹¹²² MZA, A 3, inv. č. 778, fol. 27r.

¹¹²³ K institutu *obeslání* viz MARKOV, J.: *Přípravné řízení*, s. 177–198.

čl. 19 ZZ 1604) či v otázce samotné jurisdikce zemského soudu, která byla řešena ve vztahu k české dvorské kanceláři (viz k tomu v komentáři k čl. 69 ZZ 1604) atd. Tzv. *obeslání* nejčastěji zasílal od svého úřadu moravský zemský hejtman. V souvislosti s odkladem sporu v roce 1585 zemský hejtman *obeslal z poručení* zemského soudu Maruši Čertoryjskou, aby se dostavila k jednání soudu v otázce dědického řízení. Šlechtična uposlechla výzvu zemského hejtmána a rozjela se k zasedání zemského soudu do Brna, ale cestou onemocněla a věc byla odložena k projednání v nejbližším zasedání soudu.¹¹²⁴

Otázka řešená v čl. 36.3 ZZ 1604, tedy nepřítomnost kvůli **povinnostem u panovnického dvora**, byla zemským soudem řešena například v roce 1613, kdy byl tento článek interpretován v souvislosti s nepřítomností Ladislava Berky, který měl absolvovat u brněnského postního soudu několik jednání. Berka byl žalobcem i žalovaným v několika sporech, ale k jednání se nedostavil. Na zemský soud byl doručen list panovníka, v němž panovník poroučel odklad jeho sporů proto, že jej *k službě své potřebovati ráčí*. Karel starší ze Žerotína jednak kriticky zhodnotil samotný fakt, že sám žalobce jedná o **omluvu žalobce, která podle zemského zřízení není možná**, protože osoba si může při vkladu půhonu zřídit *poručníky v půhonu* (viz čl. 38 ZZ 1604), kteří by na jejím místě žalovali. Dále byla interpretována sama podstata čl. 36.3 ZZ 1604, tedy služba u panovníka, a to tak, že *zřízení zemské mezi příčinami nestání nepokládá tu, kdyby kdo ustavičně při dvoře se zdržoval, aby ku půhonu svému státi neměl, než ti toliko kteří od pána země v poselství vypraveni jsou nebo pro potřebu vlastní J. M. obesláni*. Zemský soud z důvodu, že druhá strana (patrně žalobce) ve věci nehodlala postupovat proti císařovu názoru, rozhodl, že spory Ladislava Berky budou odloženy do druhého práva, ale pouze ty, v nichž byl Berka pohnaným. Spory, v nichž byl sám původem (žalobcem), odloženy nebyly.¹¹²⁵

Případy **odložení soudních sporů kvůli různým povinnostem u panovnického dvora** registrujeme po celé sledované období. Časté zmínky nacházíme v agendě české dvorské kanceláře. Panovník v korespondenci se zemským soudem, které se uskutečnila na základě žádosti konkrétního šlechtice, vždy informoval zemský soud, že dotyčný se nemůže jednání zúčastnit. Z četných případů můžeme uvést například k roku 1565 žádost Fridricha ze Žerotína, který se obrátil na Maxmiliána II. se žádostí o přímluvu u zemského soudu v otázce odložení sporů kvůli účasti na vojenském tažení. Panovník zemskému soudu *milostivě poručil*, aby spory nebyly řešeny na nadcházejícím zasedání soudu, ale byly odloženy a současně měl zemský soud zajistit, aby nedošla k újmě ani druhá strana.¹¹²⁶ Podobně v témže roce žádal panovník, aby zemský hejtman na soudu zajistil odklad sporů pro

¹¹²⁴ MZA, A 3, inv. č. 778, fol. 29v.

¹¹²⁵ ZÁPISOVÉ II, s. 124.

¹¹²⁶ NAP, Morava, sg. 857. Vít zaké NAP, Morava, sg. 867.

šlechtice, který jej doprovázel na zasedání říšského sněmu.¹¹²⁷ Panovník žádal odklady nejen ve sporech řešených půhonem, ale také v rámci nepůhonných sporů řešených rokem se setkáváme s jeho zásahy. Takto například v roce 1572 Maxmilián II. zaslal dopis zemskému soudu, v němž žádal odložení sporu o čest jistého šlechtice, aby se tento mohl lépe připravit na svůj případ. Panovník jednal na základě žádosti dotyčného šlechtice, který byl ve sporu žalobcem a svůj požadavek, dle panovníka, náležitě odůvodnil. Zemskému soudu zaslal také původní *suplikaci* daného šlechtice.¹¹²⁸

4. Příklad žádosti panovníka o odročení sporů šlechtice z roku 1607

O odklad pře pana Karla z Lichtenštejna etc. do soudu¹¹²⁹ zemského Margk[rabství] mora[vskéh]o

Rudolf etc. Vysoce důstojný kníže, příteli náš milý [tj. olomoucký biskup František kardinál Dietrichstein], urození, stateční a slovutní v[ěrní] n[aši] m[ilí].

Věděti | vám milostivě dáváme, že jest toho při nás vysoce urozený Karel z Lichtnštejna a z Nyklšpurku na Valticích, Plumlově, hradě Ousově a Prostějově, tejná rada, též dvoru našeho císařského hofmistr a hejtman Margkrabství moravského, v[ěrný] n[áš] m[milý], ve vší poníženosti vyhledával, abychom jej od téhož dvoru našeho do Margk[rabství] moravského k nyní příštímu soudu zemskému postnímu brněnskýmu, tak aby lidských spravedlností vedlé povinnosti a ouřadu hejtmanského spolu s vámi fedrovati pomáhal i také věci své vlastní, kteréž na témž soudu má řídit i sobě k místu a konci vísti mohl, odpustiti ráčili.

I poněvadž my nadepsaného Karla z Lichtnštejna etc. každodenně v pilných, platných a vzácných, jakž našich císařských vlastních, tak i všeho křesťanstva se dotějkajících příčinách při sobě potřebující a nemohouce jeho odsud nikoliv odpustiti, protož vám milostivě poroučeti ráčíme, pokudž by na kterýkoliv jeho půhon anebo rozepři při témž soudu zemském přišlo, abyste všeho toho, což se osoby jeho dotěje a zvaště, poněvadž tou příčinou jeho nic neschází až do budoucího soudu zemského, bez pohoršení práva jednoho každého odložili, a to náležitě a dostatečně, tak aby on pro nepřítomnost svou tu žádné škody nenesl, opatřili.

Vědouce, že etc.

Dán v první středu v pústě.¹¹³⁰

ČLÁNEK 37

[37] O poklidu.

[37.1] *Poklid se dává při právě od těch, jenž sebe poženú, a když se dva o půhon a při smluví, tehdy přijdouce před úřad a pány, oznámí jim, že jsou se smluvili, a písař dí: „Dejte poklid“.*

¹¹²⁷ NAP, Morava, sg. 863.

¹¹²⁸ NAP, Morava, sg. 1648.

¹¹²⁹ *Soudu* – chybně zapsáno *saudau*.

¹¹³⁰ NAP, Registra 116, fol. 16r–v.

I má písaři každý dáti groš a on ‚poklid‘ napíše při tom pŕihonu, o kterež se smluví. A tak ta pře nemůžže více zdvihána bejti.

[37.2] *Ale každý v tom se opatř, aby poklidem se neobmeškával a zapsati dal, aby potom na časy budoucí zmatkův neměl. Neb mnoho se toho nacházelo a nachází, že bejvají poklidové a přátelé po nich zůstali potom se z toho pohánějí i odpovídají, o poklidech nevědouce.*

ČLÁNEK 37 – KOMENTÁŘ

GENEZE ČLÁNKU V RÁMCI ZEMSKÝCH ZŘÍZENÍ: článek byl převzat ze starších zemských zřízení. Článek obsažen v ZZ 1535, 1545, 1562 (ZZ 1535, s. 37, čl. 20; ZZ 1545, s. 135, čl. 56). **Geneze článku:** článek byl převzat z Tovačovské knihy, doplněn o konkrétní platbu písaři za úkon a vypuštěna byla pasáž o speciálních registrech (TK, s. 56–57, čl. O poklidu). V této podobě vstoupil do ZZ 1535 a následně do dalších zemských zřízení (ZZ 1535, s. 37, čl. 20).

SOUVISEJÍCÍ ČLÁNKY V RÁMCI ZEMSKÝCH ZŘÍZENÍ: čl. 29 *Přísaha nejvyššího písaře nebo místodržícího* – čl. 67 *O smlouvě mezi původem a pohnaným* – čl. 75 *O nářku cti a dobré pověsti* – čl. 77 *O postranné pře při soudu* – čl. 78 *Kdož by pánův soudci za jakou pamět žádal*.

PRAMENY: DEMUTH, Karel Josef (ed.): *Knihy Tovačovská aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova zemského hejtmana markrabství Moravského sepsání obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a práv markrabství Moravského*. Brno 1858 – ČÁDA, František (ed.): *Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným*. Praha 1937 – JANIŠ, Dalibor (ed.): *Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545 (Pokus moravských stavů o revizi zemského zřízení)*. Brno 2005 – JANIŠOVÁ, Jana (ed.): *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Praha 2015 – BRANDL, Vincenc (ed.): *Spisy Karla Staršího z Žerotína. Oddělení první: Žerotínovi zápisové o soudě panském*. Sv. 1–2. Brno 1866 – BRANDL, Vincenc – BRETHER, Bertold (edd.): *Libri citationum et sententiarum seu Knihy půhonné a náleзовé*. Tomus I–VII. Brunae 1872–1911 – Moravský zemský archiv v Brně, fond A 3 – Stavovské rukopisy, *Památky sněmovní I–VII, knihy půhonné a náleзовé, knihy pamětí a naučení* (viz v inventáři k fondu URBÁNKOVÁ, Libuše: *Inventář. A 3 Stavovské rukopisy 1348–1884*. Brno 1990) – *Sněmovní tisky moravského zemského sněmu z let 1540–1620* (viz chronologický seznam tisků v Pramenech a literatuře) – Vědecká knihovna v Olomouci, Oddělení rukopisů a starých tisků, sg. M II 341, ze Žerotína, Karel starší: *O právu našem moravském (De iure nostro)*, počátek 17. století – Sběrka rukopisů, inv. č. 773, *Registrum náleзовů po artykulích 1610. Rejstřík půhonů a náleзовů olomouckého kraje z let 1494–1593* – Moravský zemský archiv v Brně, fond G 10 – Sběrka rukopisů, *Sborníky moravských půhonů a náleзовů* – ŠVÁBENSKÝ, Mojmír – REZNÍČEK, Jan: *G 10 – Sběrka rukopisů Moravského zemského archivu 13./14. stol.–1999. Inventář*. Brno 2008 – Archiv města Brna, fond A 1/3 Archiv města Brna – Sběrka rukopisů a úředních knih, rkp. č. 118–128, *Půhony a nálezy Markrabství moravského – sborníky moravských půhonů a náleзовů* – SULITKOVÁ, Ludmila: *Městské úřední knihy z Archivu města Brna 1343–1619. Katalog. Úvodní svazek*. Brno 1998 – Moravský zemský archiv v Brně, fond G 10 – Sběrka rukopisů, inv. č. 522, *Drnovská kniha (1594)* – Moravský zemský archiv v Brně, fond G 11 – Sběrka rukopisů Františkova muzea, sg. 930, *Paměti Smila Osovského z Doubravice* – BRANDL, Vincenc (ed.): *Knihy Drnovská*. Brno 1868 – JANIŠOVÁ, Jana (ed.): *Šlechtické spory o čest na raně novověké Moravě (Edice rokové knihy zemského hejtmana Václava z Ludanic z let 1541–1556)*. Brno 2007.

LITERATURA: MARKOV, Josef: *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení XII.–XVII. století*. Praha 1967 – BRANDL, Vincenc: *Staročeské řízení soudní*. Právník 8, 1869, s. 189–206, 225–234, 592–606, 621–636, 662–675, 696–713, 735–749, 772–787, 807–814 – KAMENÍČEK, František: *Zemské sněmy a sjezdy moravské. Jejich složení, obor působnosti a význam od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání Obnoveného zřízení zemského (1526–1628)*. I–III. díl. Brno 1900–1905 – BRANDL, Vincenc: *Glossarium illustrans bohemicom–moravicae historiae fontes*. Brünn 1876 – JIREČEK, Hermenegild: *Prove. Historický slovar slovanského práva*. Praha – Brno 1904 – JANIŠOVÁ, Jana (ed.): *Šlechtické spory o čest na*

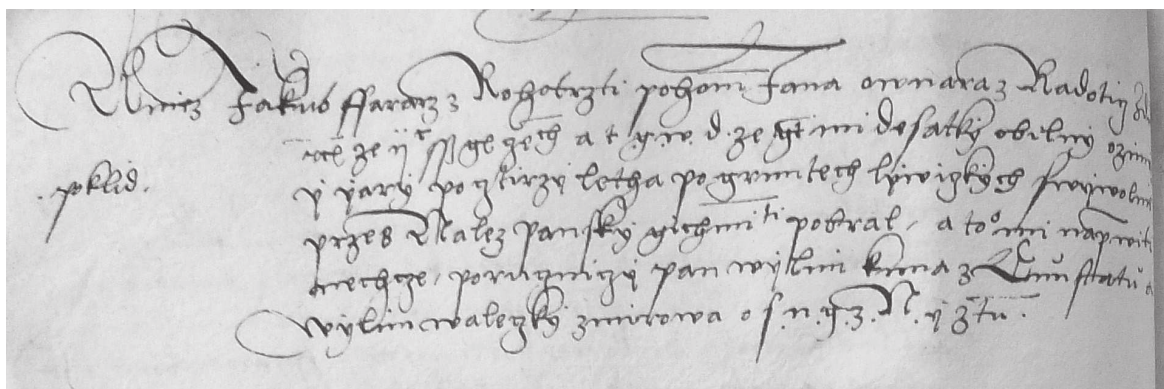
raně novověké Moravě (Edice rokové knihy zemského hejtmána Václava z Ludanic z let 1541–1556). Brno 2007.

STRUKTURA VÝKLADU:

1. Mimosoudní dohoda stran sporu (čl. 37 ZZ 1604)
2. Přípis zemského soudu o registraci mimosoudně uzavřených případů z roku 1588

1. Mimosoudní dohoda stran sporu (čl. 37 ZZ 1604)

Základem článku je ustanovení přeжатé z Tovačovské knihy. V deskovém rukopise se jedná o kapitolu rubrikovanou *O poklidu*, do níž při kodifikaci zemského zřízení z roku 1535 bylo přidáno pouze upřesnění platby nejvyššímu zemskému písaři, a to ve výši jednoho groše od každé strany (v čl. 37.1 ZZ 1604). Tovačovská kniha uvádí pouze nekonkrétní ustanovení o platbě (*i jmá písaři každý dáti*).¹¹³¹ Ke změně došlo také v textaci čl. 37.2 ZZ 1604, kdy byla vypuštěna pasáž *a smlúvy v knihy poklidové vepsati dal a neb listy výpovědnými se opatřil*. Pro dobu Ctibora z Cimburka nemáme zprávy, že by existoval samostatný typ register zemského soudu, kde by byly zaznamenávány podobné úkony. Pro sledované období se marginální přípis *poklid* objevuje vždy u zápisu daného pŕuhonu v pŕuhonné knize. V podobě, kterou přijalo zemské zřízení z roku 1535, potom článek přešel do dalších zemských zřízení.¹¹³² Karel starší ze Žerotína ve svém právním spisu *De iure nostro* dokládá v kapitole rubrikované *O poklidu* tuto situaci konkrétním pŕuhonem mezi velehradským klášterem a pozemkovou vrchností. Spor se týkal klášterních poddaných, kterým pozemková vrchnost *při tocích brani svobody míti proti poklidu*. Věc byla již dříve zažalována a v průběhu sporu byl vyhlášen *poklid*. Zemský soud rozhodl, že tento nový spor bude mít stejný výsledek jako původní

Záznam o poklidu k pŕuhonu o desátek z roku 1536 (MZA, A 3, inv. č. 743, fol. 56v).

¹¹³¹ TK, s. 56–57. Srov. k tomu také ZZ 1535, s. 37, čl. 20, pozn. 1–6; DK, s. LV, 38; KAM II, s. 154.

¹¹³² ZZ 1535, s. 37, čl. 20; ZZ 1545, s. 135, čl. 56.

žaloba – *že páni při tom poklidu, kterýž učinil kněz opat se panem Bohuší Kostkou toho nechávají.*¹¹³³

Základem článku je ustanovení o *poklidu* – mimosoudní dohodě stran sporu, která je akceptována ze strany zemského soudu. Spor, který byl ukončen tímto způsobem, nebylo možné již znovu zažalovat, a to nejen ze strany účastníků pře, ale také případných dědiců žalovaných práv.

V článku 37.2 ZZ 1604 zemské právo klade důraz právě na včasné zapsání poklidu do pŕuhonných knih (*aby poklidem se neobmeškával a zapsati dal*), aby ve věci nebyly přijímány nové pŕuhony. Podle čl. 37.1 ZZ 1604 o uzavření mimosoudní dohody informovaly strany nejvyššího zemského písaře (k tomuto úřadu viz čl. 29 ZZ 1604), který veřejně na zasedání soudu pronesl: *Dejte poklid*, úkon následně zapsal do pŕuhonných knih a strany zaplatily poplatek. Oznámení sporných stran, které se domluvily mimo soudní řízení, ať už podle čl. 37 nebo 67 ZZ 1604, byla poměrně častá a sporné strany často opomněly tuto věc ohlásit zemskému soudu. Tuto skutečnost dokládá zápis z jedné z *knih paměti* (k tomu viz čl. 78 ZZ 1604), kdy v roce 1588 zemský soud opětovně apeloval na včasné zapisování informací o mimosoudně ukončených sporech do pŕuhonných knih. Současně soud popsal způsoby, jakými je možné soud informovat o mimosoudní dohodě (osobně, písemně nebo prostřednictvím zmocněnce). Zemský soud také určil sankce – při opomenutí nahlášení poklidu patrně finanční pokuta, při nenahlášení uzavřené smlouvy patrně vězení. Dohledem nad včasným zápisem a platbou za mimosoudně ukončená řízení byl pověřen **místopísař**.¹¹³⁴ Jednalo se o nový úřad, který registrujeme od roku 1571, kdy si nejvyšší zemský písař mohl stanovit se souhlasem zemských úředníků a soudců svého zástupce – místodržícího. Ten byl potom vnímán jako samostatný úředník.¹¹³⁵ V zemském zřízení z roku 1604 je již uvedena ve skupině přísah zemských úředníků také přísaha tohoto úředníka (viz k tomu čl. 29 ZZ 1604).

Josef Markov vykládá *poklid* jako rozhodčí smlouvu, kdy si strany v kterékoliv fázi soudního řízení mohli zvolit rozhodce a o věc uzavřít smlouvu. Usuzuje tak ale pouze ze starší pŕuhonné agendy (hluboko před polovinou 15. století),¹¹³⁶ kde se slovo *poklid* objevuje u rozhodčího řízení (*... což ti lidé mezi nimi vyřknú, to mají držeti pod tím základem a na to poklid vzali*).¹¹³⁷ Celý Markovův výklad je v zásadě správný, jen nepatří k problematice *poklidu*, ale spíše (pokud vůbec k nějakému

¹¹³³ *De iure nostro*, pag. 157.

¹¹³⁴ MZA, A 3, inv. č. 778, fol. 47v.

¹¹³⁵ NKP, sg. 65 E 2352, *Sněmovní artikule 1571*, fol. 10r–v; KAM I, s. 152.

¹¹³⁶ MARKOV, J.: *Kapitoly*, s. 282–284. Kromě starších pŕuhonů uvádí i jeden případ z korespondence Karla ze Žerotína, který je ovšem chybně interpretován, jelikož se jedná o záležitost poddaných a pravděpodobnější je zřízení komise zemským sněmem či soudem, která věc urovnávala. Srov. k tomu BRANDL, V.: *Glossarium*, s. 243–245; JIREČEK, H.: *Prove*, s. 255–256; BRANDL, V.: *Staročeské řízení*, s. 629–630.

¹¹³⁷ LCS II, s. 516, č. 212. Srov. k tomu MARKOV, J.: *Kapitoly*, s. 53–55, kde je naopak *poklid* interpretován jako odklad soudního řízení.

ustanovení ze zemských zřízení) k čl. 67 ZZ 1604 *O smlouvě mezi původem a pohnaným*. Z pramenů zemského práva nemáme informace o tom, že by při *poklidu* povinně docházelo k rozhodčímu řízení. Pokud by navíc výsledkem rozhodčího řízení byla smlouva, jak uvažuje Markov, v eventuálních nových pùhonech by se žalovalo o dodržování smlouvy či o předložení listiny soudu. Jak ukazuje výše uvedený spor, který zaznamenal Karel starší ze Žerotína, k žádnému takovému postupu v pùhonu nebylo přistoupeno.

V marginálních poznámkách k různým typům sporů, jak pùhonným, tak nepùhonným, se setkáváme jednak s výrazem *poklid* (pro spory ukončené podle čl. 37 ZZ 1604), dále *smlouva*, případně *srovnáno* (pro spory ukončené podle čl. 67 ZZ 1604). V některých případech je marginálie ve znění *propustil ho z pùhonu*, která patrně naznačuje ukončení konkrétního pùhonu, ale nezakládá pro budoucnost stav, kdy by o věc nemohlo být pohnáno znovu. Podle jednoho ze sporů Estery z Dietrichsteina se znojemskými měšťany propuštění, pokud nebylo výslovně bezpodmínečné, tj. patrně ve smyslu *poklidu*, umožňovalo straně věc znovu zažalovat (... *Znojemští pak toho od paní přijíti nechtěli, než aby je paní bez vejminky propustila*).¹¹³⁸ Možnost ukončení sporu *poklidem* se podle marginálních přípisků vyskytuje v rámci moravského zemského práva de facto jen u pùhonné agendy, ostatní termíny, tj. ostatní formy ukončení řízení mimo soud se vyskytují i ve sporech řešených formou roku.¹¹³⁹ Viz k tomu komentář k čl. 75 a 77 ZZ 1604.

2. Přípis zemského soudu o registraci mimosoudně uzavřených případů z roku 1588

V středu před nedělí, jenž slove Oculi, oznámeno od je[ho mil]o[s]ti nejvyššího pana sudího z potazu jich [mil]o[s]tí všem vůbec, že mnozí poženouc ku právu potom se z takových pùhonů propouštějí, smlouvy činíc, poklidu při ouřednicích zapisovati nedávají ani se, když na pùhony jejich přichází, bud osobně ani skrze psaní neb přítele se neohlašují, a to proto samo toliko, aby k ouřadu nejvyššího písařství, co za právo jest, nespravovali a skrz takovej neřád jich [mil]o[s]te[m] nejvyšším pánům ouředníkom a soudcím zemským nemalé zaneprázdnění i obmeškání činí.

Protož že jich [mil]o[s]ti neráčí moci toho dýle trpěti, nýbrž kdož by tak ku právu pohnal a pohnaného z pùhonu propustil a neb se smlouvil a když na pùhon jeho přijde, sám a neb skrz poručníka v pùhonu a neb přítele, že j[es]t jej z pùhonu propustil a neb se o to smluvil, jakž sama ta věc v sobě v pravdě j[es]t neoznámí, poklidu na smlouvu zapsati nedal, k ouřadu nejvyššího písařství od žalování pùhonu poklidu přísudu a co za právo j[es]t nespravil a od pana písaře jich [mil]o[s]te[m] to v známost uvedeno bude, že jich [mil]o[s]ti takového každého, kdož by se toho dopustil, proto skutečně trestati i k nahrazení k ouřadu nejvyššího písařství od něho přivéstí ráčí.

¹¹³⁸ MZA, A 3, inv. č. 778, fol. 69r–v.

¹¹³⁹ JANIŠOVÁ, J. (ed): *Šlechtické spory*, s. 209–211.